

ТРИБУНА АСПРАНТА

УДК 352/354-043.5(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-262-268



Олександр БІЛЬЧУК[©]

аспірант

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ЕКСКУРС

У статті простежено зміни законодавства та правової практики щодо розвитку законодавства України у сфері формування та реалізації державної політики щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Аналіз напрацювань минулих поколінь дав змогу окреслити тенденції впливу держави на становлення інституту примусового виконання судових рішень, розвитку правових механізмів забезпечення зобов'язань, встановлення відповідальності за правопорушення в згаданій сфері. Виділено п'ять умовних періодів розвитку законодавства та правової практики реалізації державної політики щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, кожний з яких піддано детальному науковому аналізу.

Визначено особливості організації системи судового виконання рішень судів та інших органів другої половини XIX – початку XX ст., до яких віднесено: 1) відсутність єдиної системи органів примусового виконання рішень, адже як вже було вище зазначено, крім приставів, до неї також входили і поліція, й інші посадові особи, волосні та сільські керівники тощо; 2) здійснення не всіх виконавчих дій (наприклад, стягнення за цінними паперами здійснював гофмаклер, стягнення за цивільними позовами в межах кримінальної справи здійснювалося поліцією, виконання казначейських зобов'язань здійснювалось агентами казенних управлінь, податними інспекторами); 3) відсутність організаційної єдності самих приставів, що погано впливало на їх взаємодію, системність ухвалення типових рішень, взаємодопомогу та розмежування повноважень і територіальну підвідомчість; 4) відсутність окремого нормативно-правового акта, який би докладно визначав правовий статус та регламентував діяльність судових виконавців (приставів) на той час. Хоча спроби виділити правове регулювання відносин у сфері виконавчого провадження у самостійний напрям робилися в історії вітчизняної держави.

Встановлено, що успіхи реформ виконавчого провадження багато в чому залежали не тільки від короткострокової практичної доцільності пропонованих заходів щодо зміни порядку виконання, але передусім від теоретичної обґрунтованості встановлюваної моделі виконання.

Ключові слова: державна політика, примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, історико-правовий екскурс, законодавство, період, розвиток, формування.

Постановка проблеми. Незважаючи на значущість судової влади у захисті прав і свобод людини і громадянина, вона є найслабшою гілкою влади і повинна залежати від виконавчої влади для забезпечення виконання своїх рішень, що зумовлено необхідністю підтримання престижу судової влади, невідворотності покарання, забезпечення авторитету держави. Зрозуміло, що невиконання або неналежне виконання рішень судів та інших органів ставить під сумнів ефективність усієї наявної в країні системи правозастосування. Водночас авторитет судової влади та стан законності в країні не вичерпуються винесенням законних та обґрунтованих рішень. Важливим показником є результативність примусового виконання судових рішень, у розумні терміни та відповідно з нормативно закріпленою процедурою. Все це вказує на існування прямого

© О. Більчук, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-7845-3724>

k_appad@dduvs.in.ua

взаємозв'язку між судом, правосуддям та примусовим виконанням судових рішень та рішень інших органів. Суд у процесі здійснення правосуддя ухвалює рішення, що породжує надалі діяльність щодо його неухильного виконання, у тому числі шляхом примусового виконання, ефективність якого прямо впливає на авторитет судової влади.

Черговий етап судової реформи, що відбувається в Україні, актуалізує пошук юридичною наукою найоптимальніших моделей судоустрою і судочинства, що неможливий без звернення до історичних аспектів цієї проблеми, висвітлення тенденцій становлення та розвитку системи примусового виконання рішень судів та інших органів, пошуку на цій основі шляхів оптимізації виконавчого провадження, врахування у правозастосуванні рішень Європейського суду із прав людини, розвитку та застосування електронної форми виконавчих документів, оптимізації строків проведення виконавчих дій та посилення відповідальності боржників тощо.

Наявність чималих шаблонів і стереотипних трактувань, багато з яких ще й досі не зазнали серйозної перевірки та перегляду на основі вивчення першоджерел, переконують в необхідності вивчення історичних тенденцій функціонування інституту примусового виконання рішень судів та інших органів, відтворення цілісної картини його становлення на різних етапах історичного розвитку суспільства, з'ясування позитивних та негативних сторін такого процесу для сприяння більш глибокому усвідомленню сутності цього інституту.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблема невиконання судових рішень та рішень інших органів і посадових осіб для України не нова як в теоретичному, так і праксеологічному аспектах, адже важливі аспекти її правового урегулювання досліджувалися багатьма відомими правниками, зокрема треба згадати наукові праці В. Авер'янова, В. Бевзенка, О. Безпалової, Ю. Битяка, І. Бородіна, В. Галунька, В. Гаращука, І. Голосніченка, С. Гончарука, Є. Додіна, В. Зуй, Р. Ігоніна, Л. Ковалю, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Кузьменко, Д. Лук'янець, Р. Мельника, Р. Миронюка, В. Мороз, О. Музичука, О. Остапенка, Д. Приймаченка, А. Собакарю, М. Тищенко, О. Харитонової, О. Юніна та інших вчених. Водночас багато важливих фактів та тенденцій розвитку законодавства у сфері становлення та реалізації державної політики щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів залишились поза увагою вчених, окреслену проблематику відбито в наукових працях історико-правового дискурсу фрагментарно та епізодично.

Мета: простежити зміни законодавства та правової практики щодо становлення та реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів України на різних історичних етапах.

Виклад основного матеріалу. Маючи багатовікову історію, інститут примусового виконання рішень судів та інших органів, змінюючись протягом різних історичних періодів, зберіг в собі характерні риси, закладені в процедуру виконання рішень як в різних країнах, так і на теренах України, починаючи з давніх часів, використовуючи різні способи виконання зобов'язань та досягнення бажаного результату. Інакше кажучи, способи виконання судових рішень почалися задовго до формування інституту примусового виконання рішень судів та інших органів у тій формі, яку маємо зараз. При цьому правова сутність таких інструментів залишалася незмінною і полягала і тоді, і зараз у правильності та успішності організації виконавчого провадження, задоволенні вимог однієї сторони та забезпеченні права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних або приватних виконавців.

Одним із перших документів після «Руської правди», де виникають перші згадки про елементи виконавчого провадження, зародження інституту судових приставів та організації виконання судових та адміністративних рішень, можна вважати Судебник 1497 року, в якому згадуються судові виконавці у вигляді «недільників» як посадових осіб, в обов'язки яких входило виклик до суду сторін, арешт і катування обвинувачених, організація судових змагань та виконання рішень суду. Надалі з розвитком правоохоронної функції держави виникали установи, відповідальні за примусове виконання судових вироків та рішень, зокрема в питаннях конфіскації, вилучення майна тощо.

Фактично початковий етап розвитку інституту виконання судових рішень від зародження перших його процесуально-правових елементів до середини XVII ст. знайшов прояв у розвитку законодавства, що регламентувало виконання таких видів рішень; становленні спеціальних інституцій, на яких безпосередньо покладалося примусове

виконання таких рішень; розвитку форм примусового виконання тощо. Якщо до XVII ст. йшла поступова поява нормативно-правових актів, що забезпечували виконання судових рішень та сприяли судовому процесу, то вже після цього розпочалася широка систематизація нормативно-правового матеріалу, обумовлена формуванням єдиної загально-імперської судової системи, конкретизацією правового статусу судових приставів, закріпленням організаційно-правових форм виконання судових рішень тощо.

Імперський період перебування українських земель під владою московського царства почався з ліквідацією старих гарантій для боржників, спробою поступового відділення судової влади від адміністративної, зміни правового статусу приставів та переведення їх у ранг державних службовців, поступовим виділенням інституту примусового виконання судових рішень у самостійну стадію цивільного процесу. Змінюються також і керівні документи, на основі яких відбувалося виконання судових рішень та інших органів, а також забезпечували діяльність судових приставів, зокрема було ухвалено Коротке зображення процесів та судових позовів (1715 р.) та Указ «Про форму суду» (1723 р.).

Детальніше права стягувача та діяльність поліції з провадження стягнень та застосування заходів примусового виконання було регламентовано у 1832 році «Зводом законів російської імперії» та «Положенням про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна». Треба наголосити, що Звід законів російської імперії, дія якого поширювалася на українські землі, набув чинності у 1835 р., а питанням виконання судових рішень була присвячена окрема книга Зводу під назвою «Про стягнення цивільні» [1, с. 304]. Особливістю системи виконання судових рішень згідно із Зводом законів Російської імперії було злиття судової й поліцейської влади, що виявилось у забезпеченні відправлення правосуддя, доставки судових документів, збиранні доказів, оцінки майна поліцією, а також організації й діяльності нижчих земських судів, які очолювалися капітаном-ісправником.

До речі, треба виділити й те, що до етапу початку судової реформи 1864 року державна політика організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів умовно пройшла три етапи реалізації організаційно-правових форм виконання судових рішень, зокрема:

етап XV – першої половини XVI ст., що характеризується появою перших елементів правового регулювання та слабкою організацією виконання судових рішень, низькою кваліфікацією осіб, задіяних у виконанні;

етап середини XVI до середини XVII ст., який відзначається першими кроками систематизації нормативних засад функціонування інституту судових приставів та закріпленням основних форм виконання у цивільному судочинстві;

етап другої половини XVII – першої половини XIX ст., що характеризується невдалою спробою перекладення функції судових приставів на поліцію, відсутністю єдиного систематизованого законодавства у цій сфері.

Державна політика примусового виконання судових рішень та рішень інших органів до судової реформи 1864 р. була спрямована на збільшення у судах кількості юридично освічених службовців, чому сприяли також реформа юридичної освіти та кадрова політика Міністерства юстиції. Водночас такі заходи мали лише частковий ефект, адже до середини XIX ст. у Сенаті та судових палатах утворилася група представників правосуддя, що мали спеціальну освіту та досвід роботи в установах юстиції.

Названі обставини викликали необхідність державної влади того періоду реформувати і судову систему, і організацію інституту примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Наступним періодом у формуванні інституту примусового виконання рішень та реалізації відповідної державної політики можна вважати другу половину XIX ст., оскільки цар Олександр II розпочав масштабну судову реформу, починаючи з 1864 року, у тому числі й інституту примусового виконання рішень судів та інших органів. З середини XVIII століття виконавчі функції були передані поліції. Однак це не призвело до суттєвого підвищення ефективності їх діяльності у сфері забезпечення виконання судових рішень. Проте до середини XIX ст. у сфері виконавчого провадження спостерігалося повсюдне порушення процесуального законодавства, поліцейські чиновники зловживали своїми посадовими повноваженнями, процвітала корупція. За таких умов постала пряма необхідність створення системи професійних посадових осіб, які б забезпечували примусове виконання судових рішень та виконання інших судово-

допоміжних функцій. Тобто створення внаслідок судової реформи 1864 року системи судових приставів-виконавців було зумовлено: 1) визнанням примусового виконання судових рішень другорядним завданням поліції; 2) відсутністю матеріальної зацікавленості у поліцейських чиновників у виконанні рішень суду; 3) відсутністю реального механізму контролю з боку суду над примусовим виконанням судових рішень.

Особливістю організації системи судового виконання рішень судів та інших органів другої половини XIX – початку XX ст. можна сміливо вважати і:

1) відсутність єдиної системи органів примусового виконання рішень, адже як вже було вище зазначено, крім приставів, до неї також входили і поліція, й інші посадові особи, волосні та сільські керівники тощо;

2) здійснення не всіх виконавчих дій (наприклад, стягнення за цінними бумагами здійснював гофмаклер, стягнення за цивільними позовами в межах кримінальної справи здійснювалося поліцією, виконання казначейських зобов'язань здійснювалось агентами казенних управлінь, податними інспекторами);

3) відсутність організаційної єдності самих приставів, що погано впливало на їх взаємодію, системність прийняття типових рішень, взаємодопомогу та розмежування повноважень і територіальну підвідомчість;

4) відсутність окремого нормативно-правового акта, який би докладно визначав правовий статус та регламентував діяльність судових виконавців (приставів) на той час. Хоча спроби виділити правове регулювання відносин у сфері виконавчого провадження у самостійний напрям робилися в історії вітчизняної держави.

Період другої половини XIX – початку XX ст. став логічним продовженням розпочатих державою реформ, процесу формування судової влади, модернізації інституційної основи правосуддя у цивільних справах, законодавчого закріплення інституту примусового виконання судових рішень безпосередньо у Зводі законів російської імперії, появи нових форм реалізації судово-виконавчої діяльності. На основі Судових статутів 1864 р. склалася струнка система судових органів з окресленою компетенцією, відродженням інституту судових приставів як структурного підрозділу суду, що виконував судові рішення.

Запровадження інституту судових приставів за нових судових інституцій зіграло позитивну роль у розвитку вітчизняного пореформеного судоустрою та безпосередньо вплинуло на розвиток системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів радянського періоду.

З 1917 р. починається новий, так званий «радянський» період розвитку інституту примусового виконання рішень і формування та реалізації нової державної політики в цій сфері. Виявилося це, по-перше, у скасуванні інституту судових приставів, по-друге, приведенням у виконання рішення та приговорів судів різними методами та державними інституціями, серед яких і самі суди, і судові виконавці, і органи міліції, і волосні та сільські виконкоми тощо. Так званий «радянський» період розвитку інституту примусового виконання рішень відзначався руйнуванням дореволюційної системи виконання засад створення органів державної влади; формуванням спеціального інституту судових виконавців з метою здійснення функцій виконання судових рішень тощо.

Правову основу системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів другої половини дії радянського режиму складала не лише законодавчі, але значна кількість підзаконних актів регулювання відповідних суспільних відносин, як-то Інструкція про порядок виконання судових рішень (1966 рік), Інструкція про порядок виконання судових рішень (1973), Інструкція про виконавче провадження, яка була затверджена наказом міністра юстиції СРСР № 22 від 15 листопада 1985 р. [2, с. 14], та в якій була визначена компетенція судового виконавця, також зазначалося, що під час здійснення виконавчих дій судовий виконавець має право входити в приміщення, які займані боржником, проводити огляд всіх його сховищ [3].

Отже, за часів радянського союзу виконавчому провадженню були притаманні такі ознаки: воно мало державний характер; судові виконавці належали до судової системи та перебували під організаційним керівництвом як органів юстиції, так і голів відповідних судів; як частина судового процесу виконавче провадження мало чимало властивих судовому процесу рис та ознак; воно переважно захищало державну, громадську та кооперативну власність, наприклад, шляхом встановлення низки суттєвих обмежень щодо звернення стягнень щодо державних підприємств, установ, організацій, колгоспів, інших кооперативних організацій, їх об'єднань, інших громадських

організацій; часті зміни підпорядкованості органів примусового виконання судових рішень; здійснення нагляду за діяльністю судових виконавців органами прокуратури; збереження бюджетного способу фінансування виконавців; наявність особливого захисту державних інтересів у виконавчому провадженні у вигляді негайного виконання рішень у справах про недоїмки з державних та місцевих податків, обов'язкового страхування, за штрафами, накладеними в адміністративному порядку тощо.

Загалом радянська система примусового виконання рішень судів та інших органів відзначалася узагальнено слабкою ефективністю виконання судових рішень, що було пов'язано з недоукомплектованістю штатів, низькою кваліфікацією виконавців, слабкою виконавською дисципліною, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням та низькою заробітною платою – все це спричиняло розтрату довіреного майна, зловживання службовим становищем та інші істотні недоліки цієї системи.

Радянський період розвитку інституту примусового виконання рішень судів та інших органів умовно можна поділити на три послідовних етапи, кожен з яких був логічним продовженням попереднього. При цьому якщо до кінця 30-х років XX ст. ще активно на українських землях, що входили до складу радянського союзу, застосовувалося дореволюційне (імперське) законодавство, хоча й було скасовано посаду судового пристава та введено посаду судового виконавця, в наступні роки відбулося ухвалення Закону «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік», який визначив судових виконавців як єдиний орган примусового виконання, який перебував у віданні органів судової влади. Найбільш прогресивним став третій етап розвитку інституту примусового виконання рішень судів та інших органів, під час якого було ухвалено Цивільно-процесуальний кодекс УРСР, яким визначено права, обов'язки та порядок діяльності судового виконавця; значний перелік інструкцій, якими деталізовано окремі аспекти виконавчого провадження та правового статусу судового виконавця, закріплено права та обов'язки стягувача і боржника, окремі особливості застосування заходів примусового виконання судових рішень тощо.

У період незалежності причини незадовільного стану справ з виконанням судових рішень так чи інакше були пов'язані з проблемами діяльності всіх трьох гілок державної влади через відсутність безпосереднього зв'язку між судовим рішенням та його виконанням. Зв'язок цей був утрачений після ліквідації посад судових виконавців у складі загальних судів та створення окремої виконавчої служби в системі органів виконавчої влади. Цілком зрозуміло, що зроблено це було з метою усунення непригаманих судам функцій стосовно забезпечення виконання власних рішень. При цьому враховано рекомендації відповідних європейських інституцій. Однак практика, що склалася в Україні на той час, довела недоцільність цілковитого виокремлення державної виконавчої служби від судової системи. Це певним чином негативно вплинуло на ефективність системи виконавчого провадження та великою мірою нівелювало фундаментальний принцип здійснення правосуддя – принцип обов'язковості судового рішення. Звичайно, наявна епідемія невиконання судових рішень того часу викликала вжиття скоординованих інноваційних організаційно-структурних заходів, наслідком чого стало запровадження у червні 2016 року реформи виконавчого провадження шляхом її законодавчого забезпечення, ухвалення законів «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», часткового делегування приватним виконавцям функцій з примусового виконання рішень судів та інших органів. Фактично було створено змішану модель примусового виконання рішень, перевагами якої вже через декілька років стало переважання приватних виконавців на ринку правозастосування, зокрема, наприклад, більше 16 % від загальної суми стягнутих у 2019 році боргів зібрали приватні виконавці, чисельність яких становила лише 4,5 % загальної кількості виконавців, у 5,3 рази пересічний приватний виконавець більш ефективний за показником стягнення порівняно з працівником Державної служби виконання, у 2019 році 213 приватні виконавці реалізували більше майна у рахунок стягнення, ніж всі 4472 державні виконавці (754,8 млн грн проти 725,4 млн грн) [4].

Незважаючи на всі реформаційні заходи, змішану систему примусового виконання судових рішень в Україні не можна вважати повноцінною, адже приватні виконавці й досі не мають права виконувати рішення, де стягувачем або боржником є держава і державні органи чи боржником є державне підприємство з часткою держави 25 і більше відсотків. Крім того, досить повільно відбувається запровадження автоматизованої системи арешту коштів боржників у кредитних установах. При цьому це

не повноцінний автоматизований арешт, а тільки електронний документообіг між банками та виконавцями. Зараз такий документообіг здійснюється виконавцями лише з 13 банківськими установами, і діє він тільки в частині арешту коштів, а не їх списання.

Висновки. Отже, становлення та розвиток української державності доводить важливе значення інституту примусового виконання рішень судів та інших органів в різних історичних періодах, оскільки його змістом визначено правове та логічне завершення судової та адміністративної юрисдикції, а виконавче провадження як основа виконання відповідних рішень і є тим самим організаційно-правовим механізмом, без якого не можна вважати відновленими порушену законність, права та інтереси різних суб'єктів. Успіхи реформи виконавчого провадження багато в чому залежали не тільки від короткострокової практичної доцільності запропонованих заходів щодо зміни порядку виконання, але передусім від теоретичної обґрунтованості встановлюваної моделі виконання. Суперечливість чинного та в більшості випадків попереднього вітчизняного законодавства про виконавче провадження зумовлена, головню, його недостатньою науковою обґрунтованістю. Тому виконання судових постанов практично завжди було своєрідною ахіллесовою п'ятою застосування законодавства через відсутність ефективного механізму виконання та слабких елементів реалізації відповідної державної політики в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2008. Т. 1: *Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування й розвитку правової системи України*. 728 с.
2. Фурса С. Я., Щербак С. В. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. Київ : Атіка, 2002. 480 с.
3. Інструкція про виконавче провадження : затв. наказом Юстиції СРСР від 15 листопада 1985 р. № 22. ЛІГА: Еліт 7.5.1. ІАЦ «Ліга», ЛІГАБізнесінформ, 2003.
4. Епідемія невиконання судових рішень. URL: <https://apvu.com.ua/europacket>

Надійшла до редакції 10.11.2023

References

1. Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy [The legal system of Ukraine: history, state and prospects] : u 5 t. / za zah. red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv : Pravo, 2008. Vol. 1: *Metodolohichni ta istoriko-teoretychni problemy formuvannia y rozvytku pravovoi systemy Ukrainy*. 728 p. [in Ukr.].
2. Fursa, S. Ya., Shcherbak, S. V. (2002) *Vykonavche provadzhennia v Ukraini* [Enforcement proceedings in Ukraine] : navch. posib. Kyiv : Atika., 480 p. [in Ukr.].
3. Instruktiiia pro vykonavche provadzhennia [Instruction on executive proceedings] : zatv. nakazom Yustytsii SRSR vid 15 lystopada 1985 r. № 22. LIHA: Elit 7.5.1. IATs «Liha», LIHAbiznesinform, 2003. [in Ukr.].
4. Epidemiia nevykonannia sudovykh rishen [Epidemic of non-execution of court decisions]. URL: <https://apvu.com.ua/europacket> [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksandr Bilchuk. Establishment and development of state policy of Ukraine in the sphere of enforcement of court decisions and decisions of other bodies: historical and legal excursion. The article traces the changes in legislation and legal practice regarding the development of Ukrainian legislation in the field of formation and implementation of state policy regarding the enforcement of court decisions and decisions of other bodies. The analysis of the achievements of past generations made it possible to outline the trends of the state's influence on the formation of the institution of enforced execution of court decisions, the development of legal mechanisms for ensuring obligations, and establishing responsibility for offenses in the mentioned field. Five conditional periods of the development of legislation and legal practice of the implementation of state policy regarding the enforcement of court decisions and decisions of other bodies are identified, each of which is subjected to a detailed scientific analysis.

The peculiarities of the organization of the system of judicial enforcement of decisions of courts and other bodies of the second half of the 19th and the beginning of the 20th centuries have been determined, which include: 1) the absence of a unified system of decision enforcement bodies, because, as already mentioned above, in addition to bailiffs, it also included the police and other officials, volons and village heads, etc.; 2) implementation of not all executive actions (for example, collection of securities was carried out by a broker, collection of civil lawsuits within the framework of a criminal case was carried out by the police, fulfillment of treasury obligations was carried out by agents of state administrations, tax inspectors); 3) the lack of organizational unity of the bailiffs themselves, which had a bad effect on their interaction, the systematicity of typical decision-making, mutual assistance and separation of powers, and territorial

sub-department; 4) the absence of a separate legal act that would determine in detail the legal status and regulate the activities of bailiffs at that time. Although attempts to separate legal regulation of relations in the field of executive proceedings in an independent direction were made in the history of the national state.

It was established that the success of reforms of executive proceedings depended in many respects not only on the short-term practical expediency of the proposed measures to change the order of execution, but above all on the theoretical validity of the established model of execution.

Keywords: *state policy, enforcement of court decisions and decisions of other bodies, historical and legal excursion, legislation, period, development, formation.*

УДК 343.2

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-268-273



Дар'я БОЛЬШАКОВА®

аспірант

(Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ УГОД У ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

У статті з'ясовано тенденції укладення угод в провадженнях щодо домашнього насильства та типові проблемні питання, які при цьому виникають порівняно з результатами моніторингу, проведеного в 2019 р. Аналіз вироків у кримінальних провадженнях про домашнє насильство та наукових розробок з цієї проблематики засвідчив наявність певних проблем, пов'язаних як з недосконалістю правової регламентації застосування обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство, так і практики застосування окремих кримінально-правових та кримінально-процесуальних норм. Головними кримінально-правовими проблемами визначено такі: недостатнє використання виправного та превентивного потенціалу обмежувальних заходів, передбачених ст. 91¹ ККУ; збільшення кількості випадків призначення покарання на підставі угод про визнання вини, а не угод про примирення, та ризиків не врахування позиції потерпілої особи в цьому питанні. Зроблено висновок, що збільшення кількості укладення угод саме про визнання, ймовірно, пов'язано насамперед із бажанням потерпілої особи уникнути спілкування з особою, яка завдала їй фізичних та моральних страждань.

Ключові слова: *домашнє насильство, угода про примирення, угода про визнання вини, потерпіла особа, покарання, обмежувальні заходи.*

Постановка проблеми. Ситуація з домашнім насильством в Україні і надалі залишається невтішною, про що свідчать статистичні дані. Певні надії покладаються на процедури медіації щодо цієї категорії справ. За результатами проведеного в 2019 році моніторингу ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статті (далі – Моніторинг) встановлено зростання темпів судової практики з вироків за ст. 126¹ КК України та низку проблем під час застосування судами як матеріального, так і процесуального права, зокрема: подвійне врахування обставини вчинення злочину щодо особи, з якою винний перебуває в сімейних відносинах, під час кваліфікації та в подальшому під час визначення обставин, що обтяжують покарання; ігнорування вимоги п. 2 ч. 1 ст. 469 КПК під час затвердження угоди про примирення, що призводить до нехтування прав та інтересів постраждалих від домашнього насильства осіб у тому, щоб, зокрема, не зазнавати тиску від кривдника та не вступати з ним у контакт чи будь-які переговори щодо угоди про примирення за відсутності бажання укладати таку угоду; затвердження угод про визнання винуватості без належної уваги до прав та інтересів потерпілої особи; незастосування всього арсеналу обмежувальних заходів за ч. 6 ст. 194 КПК та ст. 91¹ ККУ, що спеціально передбачені стосовно осіб, які вчинили домашнє насильство, застосування яких як на стадії досудового розслідування, так і на стадії судового розгляду здатне знизити ризики повторного вчинення домашнього насильства щодо потерпілої особи та сприятиме